

O'RTA OSIYO XALQLARI TURK XOQONLIGI DAVRIDA

A.Sh.Rajabov

Buxoro davlat Pedagogika instituti tarix fani o'qituvchisi

A.F.Ibroximov

Buxoro davlat Pedagogika Instituti 1-1 tar 22 guruh talabasi

Annotatsiya: *Turk xoqonligi vujudga kelgunga qadar mintaqada 2 yirik davlat: Eftaliylar va Jujanlar davlati hukm surardi.*

Kalit so'zlar: *Anushervon, Sosoniylar, Eftallar, G'arbiy Turk xoqonligi, Sharqiy Turk xoqonligi, Vizantiya, Eron, Tele .*

VI asr o'rtalarida Oltoydagi turkiy qabilalar qo'shni qabilalar bilan o'zaro birlashib „mo'g'il davrigagacha bo'lgan eng qudratli davlat“ - Buyuk Turk xoqonligiga asos solgan. Ikki aka-uka, Bumin va Istemi ulkan davlatni boshqarishgan. Bumin hoqonlikning sharqiy qismidagi o'ziga qaram yerlarni kengaytirgan bir paytda, uning ukasi Istemi davlatning g'arbiy qismidagi Yettisuv va Sharqiy Turkistonning tutashgan hududlari qabilalarini o'zaro birlashtirgan. Davlatning G'arb tomon kengayishi uning eftaliylar davlati yerlari bilan to'qnashuviga sabab bo'lgan. 563-567 yillarda turkiylar eftaliylar davlatini tor-mor qilishgan va Amudaryo bo'yida Eron sosoniylari bilan to'qnash kelishgan. Turkiylar va Eron eftaliylar qiyofasida umumiy dushmanga qarshi kurashgan paytda ular o'zaro do'stona munosabatda bo'lganlar va hatto, shahanshoh Xusrov Anushervan turkiy malikaga uylangan. Turkiylar eftaliylarni tor-mor keltirgandan so'ng esa, ular bilan Eron o'rtasida o'zaro mojaro yuzaga kelgan. Turkiylarning muhim savdo yo'llariga egalik qilishga bo'lgan intilishlari Eron bilan munosabatlarning keskinlashuviga olib kelgan. Isteminin savdo masalalari bo'yicha elchilarining Eronga tashrifi muvaffaqiyatsiz tugagan, ikkinchi va so'nggi elchilik a'zolari esa zaharlanganlar. Shundan so'ng turkiylar Vizantiya bilan ittifoqchilikda Eronga qarshi urush boshlashga qaror qilishadi. 568-569 yillarda Maniakh boshchiligidagi Istanbulga birinchi elchilik tashrifi muvaffaqiyatli yakunlanadi. Vizantiya bilan Eron o'rtasidagi o'zaro urush, ularning xoqonlikka nisbatan e'tiborini chalg'itgan holda, turkiylarning yarimko'chmanchi davlatining shiddatli darajada yuksalishiga imkoniyat yaratgan. Turkiylar ichki ixtiloflar oqibatida zaiflashgan Xitoyga bir necha marta muvaffaqiyatli yurishni amalga oshirib, shoyi matolaridan iborat katta yillik o'lpon olishga erishgan. 588 yili turkiylar hukmdori Qora Churin Vizantiya va hazarlar bilan ittifoqchilikda Eronga hujum qiladi, biroq mag'lubiyatga uchraydi va sosoniylar sarkardasi Bahrom Chubin tomonidan o'ldiriladi. Bu mag'lubiyat hoqonlikning tanazzulga yuz tutishi va 6-asrning 80-yillarida sharqiy va g'arbiy o'lkalarga ajralib ketishiga sabab bo'ladi. 7-asrning birinchi yarmida g'arbiy xoqonlik hayotida yuksalish kuzatiladi. Uning chegaralari Inda sohillarigacha yetgan. Xitoy va Eron

bilan savdo munosabatlari keng rivojlangan. Savdo karvonlari Marv-Chorjo'y-Buxoro-Samarqand-Choch-Talas-Suyab yo'nalishi bo'ylab Sharqiy Turkiston vohalarigacha cho'zilgan. Butun yo'l davomida karvonlar ularning jadal safarlariga imkon bergan sug'd mulkiy hududlariga duch kelishgan. Taxminan, 630 yili turkiylarning yaqin qadargacha ittifoqchilari bo'lgan xitoylar ularni qaqshatqich mag'lubiyatga uchratadi. 7-asr oxirida g'arbdan yangi qudratli dushman - Markaziy Osiyoni o'z tasarrufiga bo'sindirgan arablar bosib kela boshladi. G'arb turkiy xoqonligi Yettisuv o'lkasi turgeshlar tasarrufiga o'tgandan so'ng 747-yili batamom parchalanib ketgan. Shunday qilib, Buyuk Turk xoqonligi o'z davridagi to'rt qudratli davlatlar (Xitoy, Eron, Vizantiya, Turk xoqonligi) va 5 buyuk madaniyatning (yunon, fors, xitoy, hind, turkiy) biri bo'lgan. Turk xoqonliging Eron va Xitoy bilan bo'lib o'tgan to'qnashuvlari natijasida Xitoy va Fors davlati ancha yillargacha turkiylarning asosiy dushmaniga aylanishgan. 6-asrning 2 yarmida Turk xoqonligi vujudga kelgunga qadar mintaqada 2 yirik davlat: Eftaliylar va Jujanlar davlati hukm surardi. Turk xoqonligining asoschilari bo'lmish turkiy Ashina qabilasi esa bu paytda Oltoy tog'larining jan. yon bag'irlarida istiqomat qilar va Jujanlar davlatiga tobe edi. Jujanlar qo'l ostidagi ashina turklari kuchayib 545 y. tele qabilalarini, 551 y. esa jujanlarni yengadilar. Shu tariqa og'aini Bumin va Istami 552 y. Turk xoqonligiga asos soladilar. Bumin o'zini xoqon deb e'lon qiladi (qarang Bumin xoqon, Istami xoqon). 555 yilga kelib, Markaziy Osiyoning shim.sharqidagi qabilalar, Uzok, Sharqdagi kidan (qoraxitoy), tatabi, shivey kabi manchjur va mo'g'ul qabilalari, Yenisey bo'yidagi turkiy qabilalar ham Turk xoqonligi qo'shinlari tomonidan tobe etilib, 555 yildayoq Sharqiy Turkistonning katta qismi Turk xoqonligi ko'l ostiga o'tadi. Turk xoqoni Mug'on (553-572) Xitoyga 556-557 yillarda yurishlar qilib, bu yerdagi G'arbiy Vey (Toba) sulolasi o'rnini egallagan Shim. Shim. Si (550—577) va Chjou (577—581) sulolalarini o'z ta'sir doirasiga oladi. Turk xoqonligi 565 y. eftaliylarga Naxshab sh. (hozirgi Qarshi sh. yaqinidagi Yerqo'rg'on xarobasi) atrofida og'ir zarba beradi. Turk xoqonligi eftaliylarga qarashli Choch, Farg'ona, Ustrushona, Samarkand, Xorazm, Buxoro, Kesh va Nasafni qo'lga kiritgan bir paytda xoqonlikning eftaliylarga qarshi ittifoqchisi Sosoniylar Eroni hukmdori Xusrav I Anushirvon esa Eftaliylar tarkibida bo'lgan Toxariston, Kobuliston, Zobuliston (Shim. Afg'oniston) viloyatlarini egallaydi. Sosoniylar bilan bevosita qo'shni bo'lib qolgan xoqonlikning Eronga yuborilgan elchilarining o'ldirilishi va sug'diy Maniax boshchiligida ipak tijoratini yo'lga qo'yish maqsadida yo'llangan elchilarga Eron shohining qo'pol munosabatda bo'lishi, hatto ular keltirgan ipak matolarni yoqishga buyurishi Turk xoqonligi va Sosoniylar o'rtasidagi ittifoqqa raxna soladi. Turk xoqonligi Eron bilan orani uzib, Vizantiya imperiyasiga yaqinlashish, u bilan savdosotiq, asosan, ipak tijoratini rivojlantirish uchun unga 567 y. mazkur Maniax boshchiligida elchilik hay'atini yuboradi. Shu paytdan boshlab ikki davlat o'rtasida ittifoq vujudga keladi. Eron — Vizantiya o'rtasida 571 y. jang boshlangach, g'arbg'a yurishni davom ettirayotgan Istami shu yili Shim. Kavkazdagi Kuban daryosi havzasi

va Ozarbayjonni qo‘lga kiritadi. Boshqa tarafdin esa 567 yildanoq Sosoniylarga qarshi Amudaryo yo‘nalishi bo‘ylab yurish uyushtira boshlagan Istami bu jabhada katta muvaffaqiyatlar qozonib, Toxaristonni olgach, Turk xoqonligining jan.g‘arbiy chegarasi Amudaryo bo‘lib qoladi. 6-asrning so‘nggi choragida Kobuliston (Kobul), Zobuliston va Xurosonning katta kismi xoqonlik tarkibiga o‘tadi. 576 yilda Turk xoqonligi bilan Vizantiya orasida ixtilof paydo bo‘ladi va xoqonlik shu yili Qrimdagi Bospor (Kerch)ni bosib oladi va 581 yilda Xersonesni qamal qiladi. Sharqiy Yevropada xoqonlik hududi bu paytga kelib Qora dengiz sohillari, sharqda Koreya bo‘g‘ozi, shimolida Ural tog‘lari, Yenisey va Baykalbo‘yi, janubida Afg‘oniston va Shimoliy Hindiston hududlarini o‘z ichiga olar edi. Turk xoqonligi tarixi bilan mashhur tarixchi va arxeolog olimlar shug‘ullangan (Aleksandr Bernshtam, Lev Gumilyov, Sergey Klyashtorniy, Dmitriy Savinov, Leonid Kyzlasov, Igor Kyzlasov, Olga Smirnova, Larisa Baratova, Nasimxon Rahmon, Shamsiddin Kamoliddinov). 580-yillarga kelib xoqonlikda ichki nizolar, taxt talashuvlar avj oladi. Bu ishga Xitoyning Suy sulolasi ham aralashadi. Shundan so‘ng xoqonlik bir muddat Oltoy tog‘larining sharqidan to Uzoq Sharqqacha bo‘lgan hududni, ya‘ni Jan. Sibir, Urxun havzalari (Mo‘g‘uliston), Shim. Xitoy hududlarini o‘z ichiga oluvchi Sharqiy Turk xoqonligi va Oltoy tog‘larining g‘arbidagi xoqonlikka qaram o‘lkalarni o‘z ichiga oluvchi markazi Yettisuv bo‘lgan G‘arbiy Turk xoqonligi ga bo‘linib ketadi. Markazi O‘tukan vodiysi (Mo‘g‘uliston) bo‘lgan Sharqiy Turk xoqonligi Shibi xoqon (609—619) davrida Xitoy (Suy) imperiyasiga qarshi jang olib boradi. U 615 yilda Xitoyga yurish qilib Yaymin (Ordos) viloyatida imperator Yandini qurshovga oladi. Yaymindagi 41 qal‘adan 39 tasi Turk xoqonligi qo‘liga o‘tadi. 618 yilda Suy sulolasini ag‘darib, uning o‘rnini egallagan Tan sulolasining ishlariga ham Shibi xoqon aralashadi. U bu paytgacha sharkda kidan va shivey qabilalarini, Jan.G‘arbda Tuguxun (Togon) davlati hamda Turfon o‘lkasini bo‘ysundirgach, Xuanxe daryosini kechib o‘tib, Xitoy hududiga kirgan vaqtda vafot etadi. Taxtga Elxoqon (xitoy manbalarida Xyelixan; 620—630) o‘tiradi va 10 yil davomida, asosan, Xitoy bilan kurash olib boradi. 2 marta, 624—626 yillarda poytaxt Chananni qurshab oladi. Uning o‘limidan so‘ng Sharqiy Turk xoqonligi 50 yilga yaqin Xitoyga karam bo‘lib qoladi. O‘z davrida „O‘n O‘q xoqonligi“ deb yuritilgan G‘arbiy Turk xoqonligi Istaming o‘g‘li Tardu xoqon (576—603) Sosoniylar Eroniga qarshi janglar olib borib, g‘arbda o‘z hokimiyatini kuchaytirdi. Uning o‘g‘li Sheguy xoqon (610—618) davrida xoqonlik qo‘shinlari jan.g‘arbiy hududlarda faol harakat yurita boshlaydi. U Eronning shim.sharqiy viloyatlariga xujum uyushtirib, sosoniylar ustidan yirik g‘alabaga erishadi va Isfahon, Ray kabi shaharlarni qo‘lga kiritadi. Uning inisi Tun yabg‘u (Tunshexu; 618—630) xoqonlikning g‘arbdagi nufuzini yanada mustahkamlaydi. U hukmronlik qilgan davrda Turk xoqonligi ning chegarasi g‘arb va jan.g‘arbda, Jan.Sharqiy Yevropa dashtlari, Kavkaz, Volgabo‘yi, Gurgon, Marv, Hind daryosining yuqori havzalari, Shim. Hindiston va Afg‘onistonning aksariyat viloyatlarini o‘z ichiga olardi. Uning shad unvonli o‘g‘li boshchiligidagi xoqonlik

qo'shinlari Vizantiya imperatori Irakliy bilan birgalikda 627—628 yillarda Jan. Kavkazga safar uyushtiradi va bu yerdagi sosoniylar qo'shinini yengib, Tbilisi shahrini qo'lga kiritadi. Tun yabg'u g'arbiy hududlarda xrkimiyatni mustahkamlash maqsadida qarorgohini Shosh vohasining shimolidagi Mingbuloq (xitoycha Syantsyuan) mavzesiga ko'chiradi va boshqaruvda islohotlar o'tkazib qaram o'lkalarga turkiy tudun va eltabar unvonli vakillar jo'natadi. 630 yillarga kelib G'arbiy Turk xoqonligi ham bir muddat Xitoyga qaram bo'lib qoladi. Biroq tez orada o'z qudratini tiklab oladi. Xitoy manbalarida qayd etilishicha, Elbilga Ishbara yabg'u (630—641) ning qo'l ostida Sharqiy Turkistondagi Kucha, Shanshan, Cherchen, Xarashar (Krrashahar) hokimliklari va Shi (Shosh), Shi' (Kesh), Xe (KushoniyaKattaqo'rg'on), My (Marv), Kan (Sug'd) va Toxariston o'lkalari bo'lgan. Xoqonlik Istaming beshinchi bo'g'in avlodi bo'lmish Ulug' Ishbara (Xelu Shabolo; 651—657) xoqon hukmronligi davrida Xitoyga qarshi bir necha yil kurash olib boradi. Qapag'an xoqon (691—716) davrida xoqonlik mintaqadagi eng yirik davlatga aylanadi. U jiyanlari Qutlug' Eltarish xoqonning o'g'illari Bilga va Kultegin hamda To'nyuquq bilan birgalikda Xitoydagi Xuanxe daryosi g'avzalari hamda Shandun o'lkasiga yurish qilib, 23 ta shaharni qo'lga kiritadi, 699 yilda jan.g'arbga, sobiq G'arbiy Turk xoqonligi hokimiyatini qo'lga kiritgan turgashlarga va Toxariston o'lkasiga yurish qiladi. Qapag'an xoqon 700 y. Tangut o'lkasiga, 701 y. Xitoyning shimoli-g'arbidagi „Oltu Chub Sug'daq“ o'lkasiga, 703 yilda basmillarga, 705—706 yillarda bayirqularga, 709 yilda chik va azlarga, 710 yilda qirg'izlar va turgashyaarta qarshi qo'shin tortib ularni qaytadan o'z tarkibiga qo'shib oladi. Turk xoqonligi Movarounnahrda bostirib kirgan arab istilochilariga qarshi 710 yilda qo'shin yuboradi va Sug'd, Shosh, Farg'ona hokimlarining arablarga qarshi kurashida qatnashadi. Bilga xoqon (716—734) hukmronligi davrida Turk xoqonligi mintaqaning eng qudratli davlatlaridan biriga aylandi. 716 yilda Selenga daryosi havzasida istiqomat qiluvchi uyg'urlartg., 1YI yilda o'g'uzlarga, 718 yilda qarluqlarta qarshi jang qilib, ularni xoqonlikka bo'ysundiradi. Bu davrda xoqonlik hududlari sharqda Sirdaryoning sharqidan to g'arbda Xingan tog'lari yonbag'irlari (Manjuriya), Shandun o'lkasi (Xitoyning shim.sharqi, Sariq dengizdagi Boxay ko'rfazigacha bo'lgan yerlar)ni, janubda Tibetning shimoli, Sharqiy Turkiston, Xitoyning shim. viloyatlaridan to shimolida Yenisey daryosi va Baykalbo'yini o'z ichiga olganligi ma'lum bo'ladi. 740-yillarga kelib Turk xoqonligi ham ichki, ham tashqi ziddiyatlarga duch keladi. Bilga xoqonning o'g'illari hukmronligi davrida xoqonlik zaiflashadi. 742—744 yillarda uyg'ur, qarluq va basmil qabilalari birlashib, xoqonlikka hujum uyushtirishadi. 745 yilda ittifoqchilar Turk xoqonligining so'nggi hukmdori Baymey xoqonni o'ldirishadi va xoqonlik taxti uyg'urlar qo'lga o'tadi. Turk xoqonligini dunyoning eng yirik davlatlari qatoriga qo'shishda xoqonlar Bumin (551-552), Mug'on (553-572), Taspar (572—581), To'nga Turon (588—600), Shibi (609—619), Elxoqon (620—630), Qutlug' Eltarish (680—691), Bekcho'r Qapag'an (691—716), Bilga (716—734) va bosh vazir To'nyuquq (680—726),

shahzoda Kultegin (Ko‘l Tegin) (684—731) hamda O‘n O‘q boshqaruvi hukmdorlari Istami yabg‘u (552576), Tardu (576603), Tun yabg‘u (618—630) kabilar muhim rol o‘ynadilar. Ular davrida Turk xoqonligi tomonidan Xitoy, Sosoniylar Eroni, Vizantiya kabi dunyoning kuchli davlatlariga qarshi yurishlar uyushtiriladi. Turk xoqonligining boshqaruvida 2 xil tizim mavjud edi: bo‘ysundirilgan ba‘zi o‘lka va viloyatlarda mavjud mahalliy sulolalar saklanib qolgan va ular xoqonlikka o‘lpon to‘lab turganlar; tobe o‘lka va viloyatlarning ayrimlari boshqaruviga tayinlangan xukmdor xonadonga mansub vakillar hokimiyati. Bu paytda Sirdaryo va Amudaryo oralig‘i hamda tutash hududlar Turk xoqonligi tarkibida bo‘lib, bu yerdagi Shoshda tudunlar, Farg‘onada ixshidlar, Ustrushonada afshinlar, Sug‘dda ixshidlar, Buxoroda buxorxudotlar, Xorazmda afrig‘iylar, Toxaristonda yabg‘ular hokimiyati mavjud edi. Ularning ba‘zilarining kelib chiqishi Turk xoqonligi hukmdor sulolasiga mansub bo‘lishgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mirbobo Nakshbandi as the great sufi scholar. / International scientific and practical conference “Innovative Development in the global science”. Boston (USA), 2022 – P. 18-22.
2. <https://zenodo.org/record/7419258#.ZDRLUXZByM8>
3. Rajabov Alisher Shavkatovich. Study of the manuscript of the work “Mirotus Solikiyn”. / International scientific conference “The role of science and innovation in the modern world”. London (United Kingdom), 2022. – P. 122-128.
4. <https://zenodo.org/record/7472104#.ZDRMeHZByM8>
5. Alisher Rajabov Shavkatovich. Mirbobo Naqshbandiy qalb zikri va uning turlari to‘g‘risida. / FarDU ilmiy xabarlar. 1-son. Farg‘ona, 2023. – B. 16-19.
6. Rajabov Alisher Shavkatovich. The work of “Mir‘otus Solikiyn” as a Theoretical Source of Naqshbandiya Tariqat. / Web of scholars: Multidimensional research journal. 1(8). 2022. – P. 18-21.
7. <https://www.innosci.org/wos/article/view/567>
8. Rajabov Alisher Shavkatovich. About Bahouddin Naqshband in Mirbobo Naqshbandi’s Poetry. / International journal of formal education. 2022. – P. 1-5.
9. <http://journals.academiczone.net/index.php/ijfe/article/view/455>
10. Rajabov Alisher Shavkatovich. Abu Nasr Farobiy. / Journal of Innovations in Social Sciences Volume: 01 Issue: 01 | 2021 ISSN: 2181-2594
11. 2021-yil, 20-noyabr. – B. 97-102
<http://www.sciencebox.uz/index.php/jis/article/download/274/266>
12. Rajabov Alisher Shavkatovich, Elibayeva Feruza Xamzayevna. O‘tkir qilich va qalam sohibi : Bobur merosi jahon olimlari nigohida. / Research and education 2022/2/25. – P. 647

13. <https://researchedu.uz/wp-content/uploads/2022/03/Navoi-and-Babur-conference.pdf#page=647>
14. Alisher Shavkatovich Rajabov. Mirbobob Naqshbandi on the truth of the soul. / Youth, science, education: topical issues, achievements and innovations. 2022 Prague, Czech: 1 (7), 93-101
15. <https://zenodo.org/record/7467785#.ZDRR-XZByM8>
16. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mir Babo Naqshbandi on the Heart of Arif and the Truth of Arif's Condition. / American Journal of Social and Humanitarian Research Vol:3 (12)2022, 50-54
17. <https://globalresearchnetwork.us/index.php/ajshr/article/view/1780/1629>
18. Rajabov Alisher Shavkatovich. Mirbobob Naqshbandiy orif qalbi va orif holining haqiqati to'g'risida. / Ilm sarchashmalari. 1-son. Urganch, 2023. B 62-65.
19. A.Sh.Rajabov. "Mirotus solikyn" ("Tariqat soliklarining oynasi") asari – Naqshbandshunoslikda muhim manba. / Tarixiy xotira – o'zlikni anglash va milliy-ma'naviy taraqqiyot omili. 2022. B. 70-73.
20. A.Sh.Rajabov. Mir bobo Naqshbandiyning «Mir'otus Solikiyn» asarida qalbning tavsifi. / BuxDPI Uzluksiz ta'lim tizimida ta'lim mazmunini yanada takomillashtirish istiqbollari. Buxoro, 2022-yil, 25-aprel. – B. 707-771.
21. Alisher Rajabov. Mirbobob Naqshbandiy qalbi zikri va uning turlari to'g'risida. / Ilm-fan muommalati yosh tadqiqotchilar talqinida Respublika ilmiy-onlayn konferensiyasi. 3-son. 2022-yil, 25-dekabr. – B. 130-137.
22. Sohibqiron Amir Temur davrida madaniyat va ilmiy bilimlarning rivojlanishi (aniq va tabiiy fanlar misolida) va taraqqiyot bosqichlari. International Scientific and Practical Conference Innovative development in the global science vol-2ISSUE-3 2023 Boston USA. 30.03.2023. B.53-59
23. <https://academicsresearch.com/index.php/iditys>
24. Abu Rayhon Beruniyning ilmiy merosi (Hindiston asari) xotiralari xususida ayrim chizgilar. International Scientific and Practical Conference "The role of science and innovation in the modern world". London, United Kingdom. 30.03.2023. B.35-44.
25. <https://academicsresearch.ru/index.php/trsimw/article/view/1449>
26. Bahouddin Naqshbandga qasida bitgan murid. O'zbekiston Milliy axborot Agentligi. uza.uz. Ilm-fan elektron jurnal. B1-8.20.01.2023. https://uza.uz/uz/posts/bahouddin-naqshbandga-qasida-bitgan-murid_446829
27. Alisher Rajabov МИРБОБО НАҚШБАНДИЙНИНГ НАҚШБАНДИЯ ТАРИҚАТИ ТАМОЙИЛЛАРИ АСОСИДА БИЛДИРГАН ИЖТИМОЙ-АХЛОҚИЙ ҚАРАШЛАРИ. В-6-10. Vol. 2 No. 29 (2023): ИЛМ ФАН ТАРАҚҚИЙОТИДА ЗАМОНАВИЙ МЕТОДЛАРНИНГ ҚОЛЛАНИЛИШИ
28. <https://academicsresearch.com/index.php/conference/issue/view/46>. B-6-10
29. МИРБОБО НАҚШБАНДИЙ ҚАЛБ ЗИКРИ ВА УНИНГ ТУРЛАРИ

30. ТЎҒРИСИДА Ilm-fan muammolari yosh tadqiqotchilar talqinida. B-130-137
31. <https://zenodo.org/record/7500616#.ZDTTJ3ZBzDc>
32. <https://cyberleninka.ru/article/n/mirbobo-na-shbandiy-alb-zikri-va-uning-turlari-t-risida>
33. Kenjayev S.N. Amir Temur's Ambassadorial Activity in Diplomatic Relations with China (Min State) (In the Case of Fu An) // Impact Factor: 9.2, ISSN-L: 2544-980X.- Miasto Przyszłości Kielce, 2022. 112-114 P.
34. Ру Ж.-П. Тамерлан / Жан-Поль Ру; пер с фр. Е.А. Соколова; послесл; В.Л. Егорова. Прил. - 4-е изд. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 295 с [9] с.: ил.
35. Мухаммаджонов А. Темур ва темурийлар салтанати (тарихий очерк). – Т.: Қомуслар Бош тахририяти, 1994. – 160 б.
36. Sardor Nurmurodovich Kenjayev, Komron Mahmud o'g'li Zayniev. [Amir Temur davlati va Xitoy Min sulolasi aloqalarida otlar savdosi xususida \(cyberleninka.ru\)](https://cyberleninka.ru) Vol. 3 No. (2022): Science and Education. 634-639.
37. Kenjayev S.N. Amir Temur davlati va Xitoy (Min) imperiyasi o'rtasidagi savdo aloqalari tarixidan // "O'tmishga nazar" 4 jild, 10-son, Doi Jurnal 10.26739/2181-9599. – TOSHKENT 2021.- B.67-74. [ИЗ ИСТОРИИ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ ГОСУДАРСТВА АМИРА ТЕМУРА И КИТАЙСКОЙ \(МИН\) ИМПЕРИИ | ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ \(tadqiqot.uz\)](https://tadqiqot.uz)
38. Кенжаев С.Н. [Амир темур ва хитой давлати ўртасидаги харбий муносабатлар ўзаро тўқнашув хафининг вужудга келиши ЎЗМУГА Кенжаев С.Н \(fayllar.org\)](https://fayllar.org)// ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ, 1/9. – Тошкент, 2022.-Б.18-21. [О'zMU xabarlarі Вестник НУУз АСТА NUUz](https://vestnik.nuu3.uz)
39. Сардор КЕНЖАЕВ. Amir Temurning Xitoy (Min davlati) harbiy yurishga tayyorgarlik jarayonlari va uni keltirib chiqaruvchi omillar // SOHIBQIRON YULDUZI. Ижтимоий-тарихий, илмий ва оммабоп журнал. №3(49). – Қарши, 2022. 25-30 б.
40. Kenjayev S.N. . [Amir Temur's Ambassadorial Activity in Diplomatic Relations with China \(Min State\) \(In the Case of Fu An\) | Miasto Przyszłości \(miastoprzyszlosci.com.pl\)](https://miastoprzyszlosci.com.pl) // Impact Factor: 9.2, ISSN-L: 2544-980X.- Miasto Przyszłości Kielce, 2022. 112-114 P
41. Кенжаев С.Н. [Amir Temurning Xitoy bilan munosabatlari va Tayzi o'g'lon faoliyati \(cyberleninka.ru\)](https://cyberleninka.ru) // Science and education scientific journal, ISSN 2181-0842 VOLUME 3, ISSUE 5. ISSN 2181-0842.- Т.: 1493-1497 б.
42. Кенжаев С.Н. Trade and ekonomik relations between Amir Temur's state and the Min dynasty // International symposium of young scholars. – USA, 2021. 480-481 P. <https://papers.online-conferences.com/index.php/titfl/article/download/485/455/1746>
43. Кенжаев С.Н. Factors of Amir Temur's military march to china and the international political situation // Euro Asian Conference on Analytical Research,

ISBN: 978-1-913482-99-2.-Germaniya, 2021.115-117 p. [\(buxdupi.uz\)](#)
[4.Germaniya+pdf.+Kenjayev+S.N..pdf](#)

44. Кенжаев С.Н. Хитой сари юришга тайёргарлик жараёнлари ёхуд Амир Темур ҳаётининг сўнгги кунлари. // “Amir Temur – buyuk sarkarda va davlat arbobi” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Buxoro, 2022. 52-57 б. [Хитой сари юришга та й ёргарлик жараёнлари...](#)

45. 10.Кенжаев,С.Н.(2022). [АМИР ТЕМУР ВА ХИТОЙ ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ОБЪЕКТИВ ВА СУБЪЕКТИВ ОМИЛЛАРИ | Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot \(in-academy.uz\)](#) - *Zamonaviy Dunyoda Innovatsion Tadqiqotlar: Nazariya Va Amaliyot*, 1(26), 130–135. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdit/article/view/5925>. Тошкент, 2022.18-22 б.

46. КЕНЖАЕВ, С. . [АМИР ТЕМУРНИНГ ХИТОЙ ЮРИШИ ВАҚТИДА ЖАНУБИЙ ВА ШИМОЛИЙ САРҲАДЛАР ХАВФСИЗЛИГИНИ МАСАЛАЛАРИ. | Zamonaviy dunyoda tabiiy fanlar: Nazariy va amaliy izlanishlar \(in-academy.uz\)](#) (2022). // *Zamonaviy Dunyoda Tabiiy Fanlar: Nazariy Va Amaliy Izlanishlar*, 1(25), 18–22. извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/zdtf/article/view/5923>–Toshkent, 2022. 131-134 б.

47. Кенжаев С. Н. Important issues of important of improving the immunity of security, international harmony, religious tolerance in the state of Amir Temur // Янги Ўзбекистонда маънавий тараққиёт асосларини кучайтиришнинг долзарб масалалари. – Бухоро, 2022. 238-241 б. [Продолжение работы на этом сайте заблокировано. \(buxdupi.uz\)](#)

48. Кенжаев С. Н. [АМИР ТЕМУР ВА ХИТОЙ МУНОСАБАТЛАРИДА САВДОГАРЛАР ТАБАҚАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ ҲАЁТДАГИ ЎРНИ | Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya \(in-academy.uz\)](#) // «Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya» nomli ilmiy-amaliy konferensiya.–Toshkent, 2022.- 1 pp. 58-60 (7)

49. Kenjayev S. [THE IMPORTANCE OF THE NORTHERN AND SOUTHERN NETWORK OF THE GREAT SILK ROAD IN AMIR TEMUR'S RELATIONS WITH CHINA | Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot \(in-academy.uz\)](#) (2022) 1(28), 207–209. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7456181>

50. Kenjayev S.N. Амир Темурнинг Хитой билан муносабатларида Шимолий савдо йўлининг аҳамияти/ International cjnferenct dedicated to the role and important of innovative education in the 21st centyre 2022/7.197-199.

51. Kenjayev S.N. [Amir Temur davlati va Xitoy Min sulolasi aloqalarida otlar savdosi xususida.](#) - Science and Education, 2022

52. Kenjayev, S Murtazoyev, S Nematova, S Melsova.[ROMITAN HUDUDIDA DASTLABGI ARXEOLGIK TADQIQOTLAR VA ULARNING TAHLILI](#)//S *Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya* 1 (7), 53-57

[file:///C:/Users/Admin/Downloads/ZDIFT0713%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/ZDIFT0713%20(1).pdf). [Кенжаев: ва Хитой муносабатлар...](#)

53. S.N.Kenjayeв, K.M. Zayniev. Amir Temur davlati va Xitoy Min sulolasi aloqalarida otlar savdosi xususida //- Science and Education, 2022 Amir [Related articles](#) [All 2 versions](#)

54. Жасур Латипов, Сардор Кенжаев / Елоий Чуцай: Мўғуллар империясининг буюк мутафаккири [Матн] : рисола / Ж.Латипов, С.Кенжаев.- Бухоро: “БУХОРО ДЕТЕРМИНАНТИ”МЧЖнинг Камолот нашриёти, 2022-48 б.

55. Kenjayeв, S. N. o'g'li, & Xurramova, G. I. qizi. (2023). USMONIYLAR DAVLAT BOSHQARUVIDA QOZILAR TAYYORLASH MASALARI XUSUSIDA AYRIM CHIZGILAR. *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS "*, 2(2), 144–153. Retrieved from

<http://academicsresearch.ru/index.php/ispcttosp/article/view/1300>. | [Zenodo](#)
<https://academicsresearch.com/index.php/iditgs/article/view/1817>

56. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678097>

57. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7675191>

58. <https://academicsresearch.ru/index.php/ispcttosp/article/view/1300>

59. <https://academicsresearch.ru/index.php/trsimw/article/view/1193>

60. <https://scholar.google.ru/citations?hl=en&user=TIzD1hAAAAAJ>

61. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7456181>

62. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7426147>

63. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7426141>

64. Kenjayeв Sardor Nurmurod o'g'li, Xolmurodova Madina, Salimova Nozima, Amonova Ruhshoda, & Aktamova Nafosat. (2023, February 26). MIN SULOLASI DAVRIDAGI XITOIY ARMIYASI (XIV-ASRNING 70 YILLARI - XV-ASR BOSHLARI). *TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE*, Ankara, Turkey. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678098>
<https://academicsresearch.com/index.php/icpass/article/view/1864>

65. Kenjayeв Sardor Nurmurod o'g'li, Nematova Nigina, Xalilov Behruz, Mardonova Feruza, & Mirzayeв Nusrat. (2023, February 13). TEMURIYZODA SHAHZODALARNING HINDISTON EGALLASH JARAYONIDAGI JASORATI XUSUSIDA. *PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS*, Australia, Melbourne. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7692302>

66. Кенджаев Сардор, Мелсова Шахина, Юсупджонова Марджона, Раупова Нозигуль и Рахматов Мурод. (2023, 26 февраля). ПРИГОТОВЛЕНИЯ АМИРА ТЕМУРА К ИНДИЙСКОЙ ВОЕННОЙ КАМПАНИИ. ПРОБЛЕМЫ И НАУЧНЫЕ РЕШЕНИЯ, Австралия, Мельбурн. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678582>. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678581>

67. Кенджаев Сардор Нурмуродович, Уринов Шахджахан Джамшидович, Хакимова Дилнура И Полатова Шохинабону. (2023, 24 февраля). НЕКОТОРАЯ ИНФОРМАЦИЯ О ХИЩНЫХ КОШАЧЬИХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В ЛИТЕРАТУРЕ ПО ИСТОРИИ ДРЕВНЕГО МИРА. ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ В ГЛОБАЛЬНОЙ НАУКЕ, Бостон, США. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7675192>

68. Nurmurod Son, K. S. (2022). Amir Temur's Ambassadorial Activity in Diplomatic Relations with China (Min State) (In the Case of Fu An). *Miasto Przyszłości*, 29, 112–114. Retrieved from <http://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/720>.

69. <http://academicsresearch.ru/index.php/ispctosp/article/view/1365>

70. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7678098>

71. <http://academicsresearch.ru/index.php/ispctosp/article/view/1300>

72. [Том 2 № 2 \(2022\): Maqola va tezislar 2022 \(buxdupi.uz\)](#)

73. <http://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/720>